

ТРОЦЕНКО Владислав Олександрович

аспірант кафедри цивільного та господарського права Національного
університету біоресурсів і природокористування України

(м. Київ, Україна)

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗШИРЕННЯ СТАТУСУ СПОЖИВАЧА НА МАЛІ ФЕРМЕРСЬКІ ГОСПОДАРСТВА І КООПЕРАТИВИ

Поняття статусу споживача в українському праві зазвичай пов'язують із захистом індивідуальних фізичних осіб, які придбавають товари чи послуги для особистого споживання. Проте в системі господарського права споживачі також визнані окремою категорією суб'єктів (ст. 2 Господарського кодексу України), однак законодавець не дав чіткого визначення цьому статусу [3]. Як зазначає А. В. Замрига, відсутність у ГК України ясного переліку прав і обов'язків споживача та навіть самого поняття «споживач» створює невизначеність і перешкоджає повному розкриттю його ролі в господарських правовідносинах [8]. Зокрема, господарським кодексом не передбачено спеціальних норм для захисту аграрного споживача у господарських правовідносинах, тоді як у законодавстві про захист прав споживачів об'єктами такого захисту традиційно визнаються лише фізичні особи - кінцеві споживачі.

Правове значення статусу споживача полягає в тому, що він покликаний урівноважити дисбаланс суб'єктів споживчого договору. Наприклад малі фермерські господарства переважно функціонують як сімейні або індивідуальні підприємства, їхня діяльність зосереджена на виробництві та продажу сільськогосподарської продукції, а також задоволенні власних потреб родини.

Теоретичні та правові підстави розширення статусу споживача на малі фермерські господарства і кооперативи слід шукати в принципах справедливості та економічної різноманітності. Як наголошує Гафурова, законодавство України має забезпечувати рівний захист державою усіх

суб'єктів господарювання незалежно від їх розміру та форми власності [7]. Якщо дрібні товаровиробники (фермери) не здатні скористатися захистом споживача у разі порушень з боку постачальників чи торгових партнерів, це суперечитиме принципу рівності і може обмежувати їх права в ринкових відносинах. Зокрема, для невеликих місцевих, сімейних ферм важливо мати доступ до якісних засобів виробництва – насіння, техніки, добрив – і бути захищеним на рівні із кінцевим споживачем.

На сьогоднішній день така модель розширення статусу споживача не реалізована: Закон «Про захист прав споживачів» не визнає фізичних осіб-підприємців та юридичних осіб (до яких належать фермерські господарства) споживачами, а натомість імперативно визначає споживачами лише фізичних осіб, які купують або мають намір придбати товари чи послуги для особистих потреб, не пов'язаних із підприємницькою діяльністю [1]. Тобто на законодавчому рівні наявна заборона поширення такого статусу на зареєстрованих фізичних осіб – підприємців та юридичних осіб. Однак без відповідної реєстрації фермер просто не може здійснювати свою діяльність у правовому полі. Україна — це єдина країна, в якій ОСГ може бути визнане сімейним фермерським господарством, лише якщо воно офіційно отримає статус ФОПу (фізична особа-підприємець), тобто прирівняється до типового підприємництва без врахування особливостей сільськогосподарського виробництва [9]. Що з одного боку унеможливорює діяльність без реєстрації, а з іншого не дає можливості користуватися правами і захистом як споживачу.

Також варто зазначити про відсутність положень про гарантії для сільгосптоваровиробників як споживачів, зокрема, у новому Законі «Про сільськогосподарську кооперацію» [3].

При порівняльному аналізі діяльності ферм та кооперативів можна виявляються суттєві відмінності, які слід урахувати при поширенні на них статусу споживача. Фермерські господарства, навіть малочисельні сімейні, переважно розглядаються як виробники сільгосппродукції і рідше – як

повноцінні учасники споживчих відносин. Вони можуть укладати угоди з кооперативом як суб'єкт аграрного сектору, але при цьому зберігають риси суб'єкта господарювання (мають доходи від продажу, платять податки, зайняті в бізнесі). Кооперативи ж мають корпоративну структуру (їх учасники є співвласниками), декларують обслуговуючий характер діяльності. Сімейні ферми та товариства як юридичні особи – основні види фермерських господарств в Україні, тоді як кооперативи з 2020 р. поділяються на прибуткові та неприбуткові [6].

Фермери, зареєстровані як юридичні особи або фізичні особи-підприємці, могли б виступати споживачами при придбанні товарів та послуг для особистих потреб. У кооперативах споживання проявляється через використання спільних ресурсів, таких як обладнання чи інфраструктура. Однак, чинне законодавство не надає членам кооперативів додаткових гарантій як споживачам кооперативних послуг чи продукції, що створює правові прогалини.

Відсутність чіткого юридичного визначення поняття «споживач» у господарському праві ускладнює захист прав фермерів та членів кооперативів в ролі споживачів. Чинне законодавство зосереджене переважно на організаційних та фінансових аспектах діяльності аграрних суб'єктів, залишаючи поза увагою механізми індивідуального захисту прав споживачів.

Для вирішення цих проблем необхідно внести зміни до Закону України «Про фермерське господарство» та Закон України «Про сільськогосподарську кооперацію», надавши фермерським господарствам і кооперативам статус «споживача» товарів та послуг для власних потреб. Також доцільно адаптувати законодавство про захист прав споживачів, щоб надати дрібним агровиробництвам можливість реалізовувати споживчі права при придбанні товарів і послуг для власних потреб, не з метою перепродажу або безпосередньою господарською діяльністю.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про захист прав споживачів» від 12.05.1991 № 1023-XII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1023-12> (дата звернення: 06.05.2025).
2. Закон України «Про фермерське господарство» від 19.06.2003 № 973-IV // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/973-15> (дата звернення: 06.05.2025).
3. Закон України «Про сільськогосподарську кооперацію» від 21.07.2020 № 819-IX // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/819-20> (дата звернення: 06.05.2025).
4. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/436-15> (дата звернення: 06.05.2025).
5. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/435-15> (дата звернення: 06.05.2025).
6. Долинська М. Порівняльний аналіз правового статусу фермерських господарств та сільськогосподарських кооперативів // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: «Юридичні науки». 2021. DOI: <https://doi.org/10.23939/law2021.30.143>.
7. Гафурова О. В. Сільськогосподарські кооперативи як суб'єкти аграрних правовідносин. Науковий вісник Ужгородського національного Університету. Серія : Право. 2024. Вип. 82: ч.2. С. 53–57. DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.82.2.8>.
8. Замрига А. В. "Теоретико-правове регулювання правового статусу споживача в господарських відносинах." Право і суспільство 3 (2) (2016): 68-72.
9. Наталія Мамонова, Олена Бородіна, Браян Кунс «Українське сільське господарство у воєнний час: стійкість, реформи та ринки.». The Transnational Institute (TNI) 2023 URL: <https://www.tni.org/en/article/ukrainian-agriculture-in-wartime?translation=uk> (дата звернення: 06.05.2025).

Міністерство освіти і науки України
Національний університет біоресурсів і природокористування України
Юридичний факультет
Кафедра цивільного та господарського права

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРИВАТНОПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ
В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ**

тези доповідей учасників III Міжнародної науково-практичної конференції
присвяченої 127 річниці заснування Національного університету біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, 15 травня 2025 р.)

Київ 2025

За зміст та якість матеріалів відповідальними є автори публікацій.

Актуальні питання приватноправового регулювання в умовах євроінтеграції: тези доповідей учасників III Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 127-річниці заснування Національного університету біоресурсів і природокористування України (м. Київ, 15 травня 2025 року.) / За заг. ред. проф. О.Ю. Піддубного. Київ, 2025. 234 с.

У збірнику розміщено тексти наукових доповідей, присвячених дослідженню актуальних питань у сфері приватного права в Україні та перспектив його розвитку і вдосконалення в контексті євроінтеграції.

Розраховано на науковців, викладачів, аспірантів та здобувачів наукового ступеню, а також суддів, адвокатів та практикуючих юристів, спеціалістів у сфері приватного права.